

ske skupine počinju se pojavljivati u pisanim izvorima Bizanta i Zapada, naseljavajući prostore od Baltika do Balkana te od rijeka Labe do Volge.

No za razliku od seoba nekih germanskih plemena poput Gota ili Langobarda, ili osvajanja Huna, slavenska priča dugo je bila težak izazov za povjesničare srednjega vijeka. Razlog je u tome što su rane slavenske zajednice ostavile malo arheoloških tragova jer su spaljivale pokojnike, a nastambe su bile jednostavne i građene od drva.

Iako su izravni dokazi iz ranih slavenskih središnjih područja i dalje rijetki, naši genetski rezultati nude prve konkretne tragove o formiranju slavenskog podrijetla, upućujući na vjerojatno ishodište negdje između rijeka Dnjestra i Dona”, rekao je Joscha Gretzinger, genetičar s Instituta Max Planck za evolucijsku antropologiju u Leipzigu i glavni autor studije.

Kako se ipak došlo do novih saznanja?

– Antropološki centar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ima dugogodišnju suradnju s Arheološkim muzejom u Zadru. Analiziramo materijale koje nam oni šalju već tridesetak godina, i u okviru toga u jednom smo trenutku dobili materijal s nalazišta Velim blizu Benkovca u Zadarskoj županiji – pojašnjava nam akademik Šlaus. – Velim je specifičan po nizu stvari, a jedna od njih je da je tlo jako pjeskovito, pa je arheološka građa poput kostiju fenomenalno dobro usčuvana. Standardno bi bilo da na jednom lokalitetu imamo deset posto usčuvanih lubanja, koje se inače relativno brzo razbiju u zemlji, a ovdje je bilo obrnuto, bilo ih je 80 posto! Shvatili smo da imamo dobar materijal za daljnje istraživanje. Uz to, pokazalo se da je taj materijal neobično važan jer pripada prvom horizontu starih Hrvata koji su tu došli u 7. stoljeću. Karakteristično za sve staroslavenske populacije bilo je spaljivanje pokojnika, a s vremenom prelaze na ukope. Specifično za Velim je da ima najveći broj spaljivanja koji smo pronašli na starohrvatskim nalazištima. Početkom 2000., mislim da je bila 2003., uvidjeli smo da imamo jako važan i zanimljiv lokalitet, no u tom trenutku mogućnost dobivanja kvalitetne DNA za analizu bila je vrlo ograničena. Mi smo je radili, ali neki standard je bio da se analizira 10 do 15 posto cijele DNA iz jednog kostura, i to bi se smatralo velikim uspjehom. No, zahvaljujući novim tehnologijama, situacija se drastično promijenila jer smo bili u stanju dobiti čitav DNA, a jednom kad imate cijeli DNA, onda ste na konju, pod uvjetom da imate i druge s kojima ih možete usporediti. I tu onda dolazi ustanova s kojom također imamo dugogodišnju suradnju i koja se pokazala ključnom. To je Institut Max Planck za evolucionarnu antropologiju iz Leipziga. Šef tog Instituta bio je dugo vremena nobelovac Svante Pääbo koji se bavio analizom neandertalaca i za to dobio Nobelovu nagradu – objašnjava Šlaus.

Pääbo surađuje s HAZU-om dugi niz godina, a na temelju rada s materijalom HAZU-a iz spilje Vindija, uspio je izolirati DNA neandertalca. Zanimljivo je da ga je HAZU izabrao za dopisnog člana desetak godine prije nego što je dobio Nobelovu nagradu. I tako se spojilo nekoliko stvari, s jedne strane je odlična suradnja s Arheološkim muzejom u Zadru, a s druge s Institutom Max Planck, kojem je akademik Šlaus poslao informacije o nizu važnih arheoloških nalazišta u Hrvatskoj ključnih za rješavanje problema dolaska Hrvata. No, trebalo je i nešto nagovaranja da se Institut u Leipzigu uključi.

– Ta tema ne zanima samo nas, to je zadnja seoba koju imate na svijetu, i u tom kontekstu možemo pogledati kakva je situacija u Poljskoj, Češkoj ili istočnoj Njemačkoj. Uspio sam ih nekako nagovoriti, ali nije bilo lako. U Njemačkoj, recimo, uče dje-

cu da zapravo nema seobe naroda, nego da se sele ideje, tehnologije, jezici... Tako da je bilo malih otpora, ali uspjeli smo ih uvjeriti. Jedan od glavnih argumenata bio nam je to što imamo fantastično usčuvani materijal iz kojeg će biti lako izvući DNA, što se pokazalo točnim, te da imamo fantastičnu arheologiju i antropologiju. Uključili smo naše lokalitete u veliku analizu koja obuhvaća ogroman prostor istočne Europe i dobili jako zanimljive rezultate – ističe akademik Šlaus.

Bilo je, ističe, važno otkriti na kojem mjestu na kosturu je najveća vjerojatnost da će se dobiti DNA. Pokazalo se da je to mjesto na lubanji, i to na unutarnjoj strani sljepoočne kosti. Ako se nije moglo iz toga, onda iz zuba. Dokazali su, dodaje, da se ljudi doista sele. Migriraju. Potvrdili su i da je postojala velika skupina ljudi koja je govorila slavenske jezike – Slaveni, koji su živjeli u pradomovini.

– Bez Instituta Max Planck nemate komparativne baze podataka s kojima možete uspoređivati. Kako bismo saznali kakva je situacija bila prije nego što su Hrvati došli na istočnu obalu Jadrana, mi moramo znati tko je tamo prije živio i kakav je njihov DNA, je li se promijenio? Ako želite identificirati odakle su došli ti ljudi, onda morate znati što se događa u širem području. Moramo znati kakva je situacija u Poljskoj, istočnoj Njemačkoj i tako dalje. Kod nas je bio rimski imperij. U velikim gradovima

na obali Jadrana, poput Zadra, Salone i Narone, imali ste ljude iz čitavog širokog mediteranskog bazena, pa i dalje, iz Španjolske, Sirije i sjeverne Afrike. To je bila kozmopolitska zajednica u uređenom i sigurnom carstvu, gdje se jako puno trgovalo. Analogija s današnjim svijetom bila bi kombinacija New Yorka i Singapura. No, situacija u Poljskoj bila je dijametralno suprotna. Tamo ste imali zajednice, uglavnom sjevernjačke s kombinacijom skandinavskih i sjevernogermanskih populacija, koje nemaju veze s onime što se događalo kod nas na istočnoj obali Jadrana – ističe Šlaus.

Istraživanje je potvrdilo da je pradomovina velike skupine ljudi koji se sele, kao što se i prije pretpostavljalo, na istoku.

– No, ispostavilo se da je istočnije i sjevernije nego što smo mislili. Kroz literaturu i povijesne izvore nagađalo se da bi pradomovina Hrvata mogla biti Bijela Hrvatska koja se nalazi u južnoj Poljskoj, neki su govorili u sjevernoj Češkoj, ali zapravo pokazalo se da je pradomovina svih tih populacija na trokutu gdje se danas sastaju zapadna Rusija, sjeverna Ukrajina i južna Bjelorusija, uglavnom uz gornji tok rijeke Dnjepar. To je dosta istočnije nego smo mislili, ali i sjevernije, na razini današnjih gradova Berlina i Amsterdama. Prostor je to koji je bitno drukčiji od mediteranskog područja na koji se naselja-

Standardna je praksa bila da u kolonizaciju novog područja ne idu žene i djeca, nego samo muškarci. Ali u toj seobi Hrvata sudjeluju svi, i muškarci, i žene, i djeca. Svi kreću na put i dolaze na istočnu obalu Jadrana

WIKIPEDIA

vamo. Neke su populacije završile u Poljskoj, neke u današnjoj istočnoj Njemačkoj, a mi Hrvati smo jedini koji idemo na najdulji put i dolazimo na istočnu obalu Jadrana, u sasvim drukčiji ekološki sustav na koji se moramo prilagoditi. Ta prilagodna nije išlo brzo i lako. Na primjer, nismo sa sobom hranu na koju smo navikli, fundamentalno drukčiju od one u mediteranskom prostoru. Stari Hrvati se ne hrane žitom, nego prosom, a budući da dolaze iz kontinentalnog, hladnog dijela, nemaju pojma kako iskoristiti more za dobivanje hrane. Uglavnom se hrane ovcama, kozama i svinjama. Jednom kad dođeš na Mediteran, šteta je ne iskoristiti more, ne saditi masline i vinovu lozu. Trebalo je 200 do 300 godina dok se nismo uhodali.

Druga stvar koju smo otkrili i koja je meni osobno jako zanimljiva, bila je to što u toj seobi sudjeluju svi, i muškarci, i žene i djeca. Svi kreću na put i dolaze na istočnu obalu Jadrana. Standardna je praksa da u kolonizaciju novog područja ne idu žene i djeca, nego samo muškarci. Tako je bilo i kad su Englezi išli kolonizirati istočnu obalu Sjeverne Amerike, njih 95 posto su bili muškarci jer je put opasan, drukčija je klima i drukčije bolesti. Žene dolaze naknadno jer je i djeci put strahovito težak. Analize koje smo proveli, pokazale su da je udjel muškaraca i žena koji su stigli na istočnu obalu Jadrana bio podjednak! – otkriva akademik Šlaus.

Potvrđeno je, što se i otprije smatralo, da su te zajednice na istočnu obalu Jadrana stigle u drugoj polovici 7. stoljeća. Potvrdile su to C-14 analize. Utvrđeno je, primjerice, da lokalitet Velim ima kontinuitet od druge polovice 7. do početka 9. stoljeća.

– Lijepo je dobiti pouzdane dokaze. Nova stvar koja nas je iznenadila je ta da postoje dosta naglašene razlike u načinu na koji se te slavenske zajednice uklapaju u svoje nove domovine. Situacija u Poljskoj je, na primjer, drukčija od one u istočnoj Njemačkoj te na istočnoj obali Jadrana. U istočnoj Njemačkoj te nove zajednice podizale su naselja koja su uglavnom grupirana oko jedne, dvije ili najviše tri velike obitelji, pa ste imali po pet ili šest generacija jedne te iste obitelji. Uvijek je bio jedan dominantan muškarac, njegovi sinovi ostaju, a kćeri odlaze u druga mjesta. To je bilo novo i bitno različito nego prije dolaska u istočnu Njemačku. U Hrvatskoj pak na istočnoj obali Jadrana toga nije bilo! Imali ste male nuklearne obitelji s najviše dvije, tri generacije – mamu i tatu, njihove sinove i kćeri te eventualno unuke. Do neke mjere bili su patrilinearna zajednica u smislu da muškarci ostaju u svom naselju, a djevojke, kad dođe vrijeme za udaju, odlaze u druga naselja, ali ni blizu toliko naglašeno kao u istočnoj Njemačkoj i Poljskoj. To se vjerojatno veže uz činjenicu da je dolazak novih populacija uzrokovao veliku genetsku promjenu na razini između 80 i 90 posto. U Poljskoj je ta promjena bila na razini 80 posto novog stanovništva, a u istočnoj Njemačkoj još i više.

Situacija sa starim Hrvatima je nešto drukčija. Oni su tijekom putovanja asimilirali druge ljude u svoje zajednice i skupa s njima nastavili put. Kad su stigli na istočnu obalu Jadrana, asimilirali su i neke od starosjedioca. Na istočnoj obali Jadrana udio novog stanovništva bio je oko 70 posto, a starog, autohtonog, koje se tijekom puta apsorbiralo, oko 30 posto. To pokazuje zanimljivu vrstu inkluzivnosti i asimilacije – ističe akademik Šlaus.

Na nalazištu Velim analiza DNA je pokazala da je omjer bogatih, srednjeg staleža i siromašnih bio identičan i kod starih Hrvata i kod onih koji nisu bili stari Hrvati. To bi značilo da Hrvati nisu diskriminirali pripadnike drugih populacija.

– Svi imaju identičan način pogreba, identične grobove, popudbine za drugi svijet, iste grobne priloge i orijentaciju grobova. Proučavali smo i traume, jer ako je netko diskriminiran, očekivalo bi se da bi imao više ozljeda. Ali ne, traume su podjednake! I kod starih Hrvata i nehrvata. I prehrana je ista, kao i pokazatelji teškog fizičkog rada prema promjenama na zglobovima i kralježnici. Ne mogu sto posto biti siguran, ali na temelju tih podataka prilično je logično da su nehrvati asimilirani u naše zajednice na vrlo demokratski i ravnopravan način. I to je novost o kojoj nismo dosad razmišljali, i koju se isplati proučavati i na drugim nalazištima – zaključuje akademik Šlaus.

U studiji se navodi da regionalna raznolikost društvenih struktura pokazuje kako širenje slavenskih skupina nije bilo uniforman proces koji je podjednako utjecao na sve zahvaćene zajednice, već dinamična transformacija prilagođena lokalnim kontekstima i povijestima. Slavenska ekspanzija nije bila monolitan događaj, već mozaik različitih skupina, od kojih je svaka na svoj način prilagodila i spojila tradicije, rekla je Zuzana Hofmanová, jedna od glavnih autorica studije. Bila je to duga ruta migracije, od 2500 do 3000 kilometara, a putovalo se uglavnom pješice. U Hrvatskoj, kako navode u HAZU-u, “slavenska migracija nije bila osvajački val, već dugotrajan proces miješanih brakova i prilagodbe, što je rezultiralo kulturnom, jezičnom i genetskom raznolikošću koja i danas obilježava ovaj dio Europe”.

Prilično je logično da su nehrvati asimilirani u naše zajednice na vrlo demokratski i ravnopravan način. To je novost o kojoj dosad nismo razmišljali i koju se isplati proučavati